

UOT 371

Oktay Cilovxan oğlu Səmədov
Bakı Qızlar Universitetinin müəllimi
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0000-0001-7614-5183>

Şükür Hacıbala oğlu Qəribov
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
Təhsilin iqtisadiyyatı və idarə olunması şöbəsinin böyük elmi işçisi
<https://orcid.org/0000-0003-0323-6302>

PEDAQOJİ İDARƏETMƏDƏ DAVAMLI İNKİŞAF SİSTEMİ

Октай Джилловхан оглы Самедов
преподаватель Бакинского Университета для Девушек
доктор философии по педагогике,

Шюкур Гаджибала оглы Гарибов
старший научный сотрудник отдела экономики и управления образованием Института
Образования Азербайджанской Республики

СИСТЕМА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УПРАВЛЕНИИ

Oktay Cilovkhan Samedov
teacher at Baku Girls' University
doctor of philosophy in pedagogy

Shukur Hajibala Garibov
senior research of department of economics and management of education at
the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

SUSTAINABLE DEVELOPMENT SYSTEM IN PEDAGOGICAL MANAGEMENT

Xülasə. Məqalə pedaqoji idarəetmədə davamlı inkişafa həsr olunmuşdur. Burada idarəetmənin sistemləşməsindən, həlledici amillərdən, beynəlxalq proqramlardan və ümumtəhsil məktəblərində müasir təcrübədən bəhs edilir. Dünya təcrübəsində davamlı inkişafın idarəetmə metodlarından, təhsilin bəşər sivilizasiyasından, sosial-iqtisadi sahədə strategiyasının tətbiqindən və istehlak mədəniyyətinin davamlılığından danışılır.

Açar sözlər: *davamlı inkişaf, təhsil, idarəetmə, strategiya, sivilizasiya, təcrübə, iqtisadi inkişaf, informasiya, texnologiyalar, maliyyə, ümumtəhsil məktəbi*

Резюме. Статья посвящена устойчивому развитию педагогического управления. В ней обсуждаются систематизация управления, решающие факторы, международные программы и современный опыт в общеобразовательных школах. В мировом опыте повествуется о методах управления устойчивым развитием, общечеловеческой цивилизации образования, применении социально-экономической стратегии и устойчивости культуры потребления.

Ключевые слова: *устойчивое развитие, образование, управление, стратегия, цивилизация, опыт, экономическое развитие, информация, технологии, финансы, общеобразовательная школа*

Summary. The article is dedicated to the sustainable development of pedagogical management. It discusses the systematization of governance, decisive factors, international programs and modern experience

in secondary schools. World experience speaks of management methods of sustainable development, human civilization of education, application of socio-economic strategy and sustainability of consumer culture.

Key words: *sustainable development, education, management, strategy, civilization, experience, economic development, information, technology, finance, general education school*

Pedaqoji idarəetmədə davamlı inkişaf ən vacib və həlledici amillərdən biri olaraq qalmaqdadır. Təhsildə idarəetmə dünya təhsil sistemində əsas məsələ kimi formalaşmaqdadır. Davamlı inkişafı yüksək dəyərləndirən BMT təhsil üzrə dekada elan etmişdir. Rumıniyanın Konstanta şəhərinin Ovidius Universitetində Qara Dəniz Hövzəsi Ölkələri Universitetləri Assosiasiyası tərəfindən təşkil olunmuş “Davamlı inkişaf üçün təhsil və idarəetmə” mövzusunda beynəlxalq konfrans da keçirilmişdir.

BMT-nin Akademik Təsir üzrə “Davamlı inkişaf üçün təhsil və idarəetmə” proqramı da mövcuddur. Bu proqramda insan haqları, savadlılıq, davamlı inkişaf və münafişələrin həll edilməsi ilə bağlı BMT tərəfindən 10 prinsip aktiv dəstəklənir. Bu prinsiplər təhsil müəssisələrinin fəaliyyətində kömək məqsədi daşıyır. Proqramın strategiyası müasir cəmiyyətdə yaşamaq üçün lazım olan bilik və təcrübənin adi şəkildə ötürülməsindən sürətlə dəyişən şərtlərə uyğunlaşmağa keçmək, sosial inkişafın planlaşdırılmasında iştirak etmək və atılan addımların nəticələrini əvvəlcədən görməyi öyrənməkdir.

Təhsildə davamlı inkişafa nail olmaq üçün ilkin şərtlərdən biri və demokratiyanın inkişafı, idarə olunması üçün önəmli vasitədir. Təhsil sisteminin müasirləşdirilməsi insanlarda ağır vəziyyətlərdə daha kreativ düşünmək qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə kömək edəcək. İnsanların bir-birlərinə qarşılıqlı hörmət və tolerantlıq göstərməyin öyrədilməsindən sonra dünya birliyi nəzərdə tutulan planlarını reallaşdırmağa bilər.

Bir çox ölkələrdə davamlı və iqtisadi inkişaf üçün təhsilin milli strategiyasını hazırlayaraq, bu strategiyanın həyata keçirilməsi üçün müəyyən plan qəbul edərək təhsil sistemini müasirləşdirmək məqsədilə normativ sənədlər hazırlanır. Prezident İlham Əliyev təhsil işçiləri qarşısına qoyduğu “Azərbaycanın iqtisadi potensialını intellekt kapitalına çevirək” demişdir. Bu baxımdan təhsilimizi, elmi inkişaf etdirməklə Avropa təhsil sistemində uyğunlaşdırılması istiqamətində böyük işlər görülməkdədir. Azərbaycan, başqa ölkələr kimi, davamlı inkişafa keçmək üçün öz fəaliyyətini gücləndirməkdədir.

Bu fəaliyyətin əsas istiqamətini həm də təhsil sisteminin məqsədyönlü şəkildə müasirləşdirilməsi təşkil edir. İnkişafın Azərbaycan modeli baxımından yüksək texnologiyalı iqtisadiyyatın intellektual çəkisinin artırılması, elmin və təhsilin tərəqqisinə dövlətin xüsusi diqqəti ayrılmaqdadır. Dünyanın aparıcı universitetlərinə çoxlu sayda tələbə göndərilməsi, texnoparkların formalaşdırılması, yeni texnologiya sistemlərinin yaradılmasının dövlət tərəfindən dəstəklənir. Azərbaycanda davamlı inkişafı ilə bağlı təhsil sisteminə köklü dəyişikliklər aparılmasına başlanmışdır. Müstəqilliyin bərpasından sonra davamlı insan inkişafına dair bir çox işlər görülməkdədir. İnsan inkişafına dair hesabatlar hazırlanır, monitorinqlər müstəqilliyin bərpasından sonrakı illərdən başlayaraq davamlı insan inkişafı üzrə göstəricilər il-ildən yüksəlməkdədir. Bu prosesin daha geniş vüsət almasına ölkənin sürətli inkişafı, müxtəlif islahatların həyata keçirilməsi və bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın güclənməsi də böyük təkan vermişdir. Nəticədə Azərbaycan dövləti də dünya ölkələri sırasında “yüksək insan inkişafı” kateqoriyasına daxil olmuşdur.

Bu gün insan fəaliyyətinin aparıcı sahələrində – iqtisadiyyat, informasiya, texnologiyalar, maliyyə, elm sahələrində durmadan güclənən qloballaşma prosesi gedir. Dünya ölkələrində yeni təhsil modelinin intensiv axtarışları getməkdədir. Təhsilin inkişafı yeni modeli formalaşdırılmaqdadır. Yeni təhsil modeli indiki və gələcək nəsillərin inkişaf tələblərinə cavab verəcəkdir. Yeni təhsil modelində insanlarda tənqidi və yaradıcı təfəkkür vərdislərinin inkişaf etdirilməsi, fərqli düşünməyə hörmətlə yanaşmaq və tolerantlıq, qərarların qəbulunun demokratik formalarını dərinləndirmək kimi təkliflər öz əksini tapır. Davamlı inkişaf üçün təhsil metodologiyası nəzərdə tutulur, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, ictimai həyatın müxtəlif sahələrində disproporsionun və sosial-iqtisadi sahədə təbəqələşmənin aradan qaldırılması əsasında sosial tərəfdaşlıq, təhsilin davamlı inkişafın maraqlarına cavab verməsi dərəcəsini əks etdirən indikatorlar sisteminin işlənilməsi hazırlanması əsas şərtidir. Bu zaman problemlərin araşdırıl-

ması və onların mümkün həlli variantlarının tətbiqinə istiqamətləndirilir. Ənənəvi fənlərin tədrisi və proqramlarının strukturu dəyişdirilməsi, fənlərarası sintezin həyata keçirilməsi, davamlı inkişafın səmərəli olması üçün onun problemlərinin bütün tədris fənlərinə, proqram inteqrasiyası, davamlı inkişaf problemlərinə həsr olunur. Tədris metodlarının yaradıcılıq vərdişlərini inkişaf etdirən geniş diapazondan istifadə olunur. Hər bir ölkədə davamlı inkişafın təşkili, maliyyələşdirilməsi, qiymətləndirilməsi üçün zəruri tədbirlərin müəyyənəşdirilməsi və təhsil prosesinin bu yeni istiqamətdə milli fəaliyyət planı və strategiyasının hazırlanması zəruridir.

Industrial cəmiyyətin inkişafı, elmin möhtəşəm inkişafı əsas şərtədir. Həmin inkişaf insanların həyat şəraitinin pisləşməsi, ətraf mühitin sürətlə aşılınması kimi mənfi nəticələr də doğura bilər. Davamlı inkişaf konsepsiyası insanın iqtisadi fəaliyyətinin, biosferin imkanları ilə harmonikləşdirilməsini nəzərdə tutur. Təhsillə davamlı inkişafın əlaqəsi müstəvisində onların əlaqəsi birmənalı olmaya da bilər. Burada söhbət təhsilin bəşər sivilizasiyasının xilasındakı həlledici rolundan gedir. Çünki qlobal ekoloji böhranın səbəblərini dərk etmək, antropogen ekoloji fəlakətin qarşısını almaq üçün müvafiq təhlillər aparmağa, problemin köklərini üzə çıxarmağa məhz təhsil və elm qadirdir. Bu baxımdan, davamlı inkişaf üçün təhsildə ekoloji məsələlər ön plana çəkilir. Yaşıl kimya, yaşıl biologiya, bütövlükdə yaşıl istehsal üzrə mütəxəssislər hazırlamaq, alternativ, bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə üzrə kadrlar yetişdirməyə zəruridir. Müasir dövr elmin, yeni texnologiyaların görünməmiş bir sürətlə inkişafı zamanəsidir. Artıq yeniləşən dünyanın tələblərinə cavab vermək, davamlı inkişafı təmin etməyə qadir olan mütəxəssislər yetişməkdədir. Hal-hazırda təhsilin inkişafı elm və texnologiyaların inkişafı ilə ayaqlaşma bilməlidir. Üstəlik, dünyanın aparıcı dövlətlərində elmi tədqiqatların inkişafı da başqa ölkələrdəkindən xeyli irəlidedir.

Amerika Birləşmiş Ştatları təkcə elmi tədqiqatlar və innovasiyalar üçün müvafiq vəsait ayrılır. Avropada isə elmin inkişafına, yeni innovasiyalar üçün müvafiq vəsaitlər sərf olunması nəzərdə tutulur. Elmlə təhsilin maliyyələşdirilməsində tarazlıq yaradılması zəruridir. Son nəticədə bu, təhsilin elmdən geri qalmasını da

aradan götürməyə, elmlə təhsilin daha sıx inteqrasiyasına xidmət edəcəkdir. Bu, hər bir Azərbaycan vətəndaşının sosial rifahının təmin edilməsinə yönəlir. Ölkəmizdə davamlı sosial-iqtisadi inkişafın, təhsilin və elmin təmin edilməsi Azərbaycan hökumətinin qarşıya qoyduğu və çox böyük müvəffəqiyyətlə həyata keçirdiyi mühüm prioritetlərdən biridir. Bəlli olduğu kimi, bu, ölkə iqtisadiyyatının hərtərəfli, şaxələndirilmiş şəkildə inkişafını nəzərdə tutur. Burada əldə edilən gəlirlər hesabına, təhsilə və elmə sərmayələri nyatırılması, beləliklə də, ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrinin davamlı şəkildə inkişaf etdirilməsi başlıca hədəf kimi götürülür. Bu baxımdan, bilavasitə, Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə regionların davamlı sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsi ilə bağlı hazırlanan və müvəffəqiyyətlə həyata keçirilən dövlət proqramları olduqca təqdirəlayiqdir. Bütün incəliklərinə görə, yüksək dəqiqliklə işlənib hazırlanan, məntiqi ardıcılıqla biri digərini tamamlayan bu proqramlar əhalinin yüksək iqtisadi fəallığını stimullaşdırır, bölgələrdə yaşayış səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmasına, Azərbaycanın regionlarının hərtərəfli tərəqqisinə yol açır. Prinsip etibarı ilə, ölkədə təhsilin və elmin davamlı, sürətli inkişafının reallaşması təkcə iqtisadi deyil, həm də mədəni məsələdir. Başqa sözlə, burada insan amili öz həlledici təsirini göstərir, insanların sosial-iqtisadi fəallığı və təşəbbüskarlığı mühüm rol oynayır. Müvafiq məqamlar regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı qəbul edilən hər iki Dövlət Proqramında təhsil və elm də ciddi nəzərə alınır. Burada bölgələrdə işgüzar sahibkarlıq təşəbbüslərinin yüksək səviyyədə dəstəklənməsi, təhsilin və elmin ən yeni texnologiyalara söykənən komplekslərinin yaradılması, sənayesinin inkişaf etdirilməsi, əhalinin yüksək məşğulluğun təmin edilməsi nəzərdə tutulur. Bu baxımdan, Azərbaycan Respublikası sosial-iqtisadi inkişafı icrasında hər bir bölgənin özünəməxsusluğuna, regionların sosial-iqtisadi inkişaf potensialını şərtləndirən mühüm meyar kimi insan amilinə xüsusi diqqət yetirilir. Burada insanların iqtisadi təşəbbüslərinin – insan kapitalı amilinin adekvat şəkildə qiymətləndirilməsinə sosial-iqtisadi inkişafını şərtləndirən mühüm meyarlardan biri insan kapitalının əhəmiyyətinin lazımı şəkildə dəyərləndirilməsidir. Ümumilikdə, sosial-

iqtisadi inkişafı ilə bağlı uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində ölkədə makro iqtisadi göstəricilər əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlir. Eyni zamanda, hal-hazırda "Azərbaycan Respublikasının məşğulluq strategiyası" davamlı inkişafı tərəqqinin, inkişafın bütün parametrlərinin və prioritetlərinin harmonik şəkildə əlaqələndirilməsini tələb edir. Hazırda ölkəmizin davamlı inkişaf sahəsində əldə etdiyi böyük uğurlar inkişafın Azərbaycan modelindən danışmağa imkan verir. Davamlı, dinamik inkişaf məntiqinə əsaslanan bu modelin strateji istiqamətləri aşağıdakı kimi səciyyələndirilə bilər:

– sərbəst bazar münasibətlərinə əsaslanan, sosial yönümlü bütöv iqtisadi sistemin – müstəqil milli iqtisadiyyatın formalaşdırılması;

– ölkədə mövcud olan təbii-iqtisadi, texniki-istehsal və elmi-texniki potensialın fəal sürətdə təsərrüfat dövriyyəsinə cəlb olunması;

– milli iqtisadiyyatın dünya təsərrüfat sisteminə səmərəli şəkildə inteqrasiyası.

Bu model hazırda Azərbaycan iqtisadiyyatının davamlı, sürəkli və sürətli inkişafının əsasını təşkil edir. Burada prioritet sahələr üzrə iqtisadi siyasətin həyata keçirilmə taktikasının fərqləndirici xüsusiyyətlərini – göstərilən istiqamətlərin hər biri üzrə fəaliyyətin paralel şəkildə həyata keçirilən əlaqələndirilmiş proqramlar üzrə aparılması olduqca önəmlidir. Belə olan halda qeyri-standart, lakin iqtisadi inkişafın obyektiv qanunauyğunluqlarını nəzərə alan, gələcəyə hesablanan və cəsarətli qərarların qəbul olunması olduqca vacibdir. Müvafiq qərarların qəbulu prosesində sosialyönlülüynün gözlənilməsi, milli mentalitetin nəzərə alınması, mütərəqqi dünya təcrübəsinə arxalanma mütərəqqi meyarlar kimi bir-birini tamamlayır. Ölkəmizdə sosial-iqtisadi inkişaf sahəsində əldə olunmuş nailiyyətlər Azərbaycanda iqtisadi islahatlar və inkişaf modelinin həyat qabiliyyətli, səmərəli olmasının ən yaxşı sübutu, isbatı sayıla bilər.

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hər il Azərbaycan Respublikasının növbəti və gələn üç il üzrə iqtisadi-davamlı sosial inkişaf konsepsiyası hazırlanır. Bu, iqtisadi və davamlı sosial inkişafının əsas istiqamətlərini və proqnoz göstəricilərini müəyyən etməklə Azərbaycan Respublikasının dövlət və icmal büdcələrinin tərtibi əsaslandırır. Bütün bunlar onu göstərir ki, ölkə-

mizin iqtisadi inkişafı artıq yeni keyfiyyət mərhələsinə daxil olur. Yeni mərhələnin əsas hədəfi, milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətliliyinin yüksəldilməsinə və dünya təsərrüfat sisteminə səmərəli inteqrasiyasına nail olmaqla, uzunmüddətli perspektivə ölkədə dinamik sosial-iqtisadi inkişafın davamlılığını təmin etməkdən ibarətdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı fərmanlarda, təsdiq etdiyi iqtisadi siyasət sənədlərində bu hədəfin reallaşması üçün yerinə yetirilməsi zəruri olan əsas vəzifələr müəyyənləşdirilir. Bu sıraya ölkənin malik olduğu iqtisadi potensialın gücləndirilməsi və bu potensialın kompleks şəkildə səmərəli reallaşdırılması, qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi, hər bir regionun malik olduğu potensialdan tam və səmərəli istifadə olunması, regionların inkişafının tarazlaşdırılması, çoxlu sayda yeni iş yerlərinin açılmasına şərait yaradılması, sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, sosial xidmətlərin həcmi, keyfiyyətin və ünvanlılığın əhəmiyyətli dərəcədə artırılması, yoxsulluğun azaldılmasını və s. bu kimi vəzifələri aid etmək mümkündür.

Davamlı inkişaf XXI əsrin əsas prioritet sahələrindən biridir və davamlı inkişafın təmin olunması, insanların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması məhz səmərəli dövlət idarəçiliyindən asılıdır. Buna görə də səmərəli dövlət idarəçiliyi bütün sferaları əhatə etməlidir. Yəni həm iqtisadi, həm siyasi, həm də mədəni sahədə davamlı inkişafın təmin edilməsində dövlət idarəçiliyi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Müasir davamlı inkişaf yanaşmasında səmərəli dövlət idarəetməsi təhsil, səhiyyə və digər sosial xidmətlərdən yararlanan vətəndaşları və bazar iqtisadiyyatından müxtəlif səbəblərdən yararlana bilməyənləri təmin etmək üçündür. Bu o deməkdir ki, dövlət idarəçiliyi təkmilləşərək əsasən elektron hökumət anlayışıdır. Elektron hökumət idarəçilik mexanizmlərini təkmilləşdirərək vətəndaşlara təklif olunan xidmətin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün informasiya texnologiyaları dövlət və hökumət orqanlarına tətbiq olunur. Hökumət ölkə biznes və iqtisadiyyatın davamlı inkişafı üçün müsbət və dəstəkləyici rol oynayır. Bu müxtəlif metodlarla özəl sektorün asanlaşdırılması nəzərdə tutur. Buna daxildir:

- qənaət dərəcəsinin dəstəklənməsi;
- investisiyaların stimullaşdırılması;

- planlaşdırılma və təhsil mərkəzlərində insan resursları inkişafına nail olma;
- texnoloji adaptasiyanın həvəsləndirilməsi;
- əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması;
- orta və kiçik sahibkarlığın inkişafının dəstəkləmə;
- inflyasiya sabitləşdirilməsi dərəcəsi;
- daxili bazarların genişləndirilməsi;
- idarəetmə, dürüst və sadıq siyasət;
- sülhün, qanun və asayişin qorunması;
- beynəlxalq eko-siyasi münasibətlər.

İdarəetmədə davamlı inkişafın həyata keçirilməsində dövlətin qarşısında duran əsas vəzifə inkişafın formalaşdırılmasından ibarətdir. İdarəetmədə davamlı inkişaf planlaşdırma və idarəetmənin elə bir üsuludur ki, o, çağdaş nəsillərin maraqlarına xidmət edir. Bu arada gələcək nəsillərin imkanları məhdudlaşır. Belə planlaşdırma və idarəetmə prinsipləri bir çox hallarda nəinki gələcək nəsilləri, hətta çağdaş nəsillərin inkişaf perspektivlərini də nəzərə alır. Təsvir edilən və ya oxşar hadisənin baş verməsi cəmiyyətin istehlak mədəniyyətinin aşağı olmasından, bəzi ölkələr və ölkədaxili qruplarda istehlak səviyyəsinin həddən artıq yüksək, hətta israfçılıq səviyyəsində formalaşmasından irəli gəlir. Eyni zamanda, hər hansı bir ölkədə reallaşdırılan siyasətin kifayət dərəcədə sosial yönümlü olması, vətəndaş cəmiyyətinin və fərdi sektorun sosial məsuliyyət prinsiplərini əsas məram kimi qəbul etməsi gələcəksiz inkişaf ehtimalını artırır.

Ümumi təhsil məktəblərində bir çox hallarda iqtisadi inkişafın düzgün planlaşdırılması məktəblərdə inkişafa böyük təkan verir. Bu zaman davamlı inkişafın idarə olunmasında xüsusi şərait yaratmış olur. Yeni texnologiyaları tətbiq etmək üçün imkan yaranır. Perspektivlər yüksək rəqabət qabiliyyətinə malik olur. Təhsildə yüksək nəticələr əldə etmək üçün pedaqoji idarəetməyə davamlı inkişafın tətbiqinə geniş meydan verilir. Bu zaman geriləmələrin, əngəllərin, bütövlükdə mövcud nöqsanların aradan qaldırılmasına nail olunacaqdır. Davamlı inkişafda elm, insan potensialı xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Davamlı inkişafda riskin kifayət dərəcədə nəzərə alınması idarəetmədə səmərəli istifadəyə gətirib çıxarır. Davamlı inkişaf naminə ətraf mühitin, keyfiyyətin qorunmasını və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadəsini təmin edir. Bu vacib problemlərin həll yolu isə davamlı inkişaf sahəsində

müasir biliklərə yiyələnmək və müvafiq bacarıqlar əldə etməkdən ibarətdir.

Bu məsələnin vacibliyi BMT və UNESCO tərəfindən hazırlanmış 2005-2014-cü illəri əhatə edən “Davamlı inkişaf üçün təhsil” haqda onillik planda da öz əksini tapmışdır.

Təhsilin idarə edilməsində davamlı inkişafı səciyyələndirən və bu istiqamətdə baş verən prosesləri təhlil etmək, onların planlaşdırılması və idarə edilməsini qiymətləndirmək, göstərilən fəaliyyətin effektivliyini yüksəltmək üçün xüsusi indikatorlardan istifadə olunur. Beynəlxalq statistikada bu məqsədlər üçün bir neçə indikatorun xüsusi əhəmiyyəti var. Bunlara təhsilin məzmunundan səmərəli istifadə, konkretlikdən və statistikadan istifadə, orijinallığın mövcudluğundan istifadə kimi göstəricilərdən əldə edilə bilər. Təhsildə rəşional idarəetmədə davamlı inkişaf bərpaulunan və bərpaulunmayan resurslar əsas indikatorlardır. Bu strategiyanın bir hissəsi kimi məzmun resurslarından effektiv istifadə davamlı inkişaf üçün çox vacibdir və bunun bir çox metodları vardır. Beynəlxalq təcrübələrdə təhsil institutları arasında ən geniş yayılan metodlardan biri resursların istifadəsinin səmərəli ölçüsünü göstərən indekslərdir.

Digər bir metod isə resursları istifadə edən ölkələr və regionlar arasında müqayisə aparmaqdan ibarətdir. Səmərəli idarəçiliyin tətbiqi sahəsində korrupsiyaya qarşı mübarizə də mühüm istiqamətlərdəndir. Tarixin hər dövründə və hər coğrafiyasında korrupsiyanın ola biləcəyi mümkünlüyünə baxmayaraq, əhəmiyyətli düzgün mübarizə üsullarının seçilməsi ilə korrupsiyanın ölçülərinin azalmasıdır. Ölkəmizdə də bu sahədə qanunvericilik və təşkilatı mexanizmlərin yaradılması qeyd edilir.

Pedaqoji idarəetmədə davamlı inkişaf universitetlərdə, institutlarda və kolleclərdə olduğu kimi, ümumtəhsil məktəblərində, gimnaziyalarda, liseylərdə də tətbiq etmək mümkündür. Ümumtəhsil məktəblərində davamlı inkişafın idarə edilməsində əlavə maliyyə xərcləri tələb oluna bilər. Bu baxımdan ümumtəhsil məktəblərinin dövlət büdcəsindən maliyyələşməsinə xüsusi üstünlük verilməsinə baxmayaraq, məktəb büdcədən kənar maliyyə hesablarına da diqqət artırılmalıdır. Hər bir məktəbin özünün idarə olunmasında liderlik keyfiyyətinin daşıyıcısı direktordur, bu hal çox böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Məktəb direktoru təkcə texniki-inzibatçı funksiya daşımır, əksinə, şagirdin şəxsiyyətinin və davranışın formalaşmasında kifayət qədər ciddi rol oynayır. Lider direktor başa düşür ki, məktəbin idarə olunmasında kollegiallıq əsas götürülür. Bu baxımdan məktəb rəhbərliyi Pedaqoji Şuraya, məktəb şurasına, məktəb icmasına, himayədarlar şurasına, məktəb məzunlar şəbəkəsinə, ictimai şagird özünüidarə təşkilatına və s. diqqət artırılır və kollegiallıq işləri canlandırılır.

Pedaqoji idarəetmədə davamlı inkişafın təşkili və onun müntəzəmliyinin formalaşdırılması baxımından tənzimlənməsi məktəb direktorundan çox asılıdır. Bu baxımdan Ümumi təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun 20.6.maddəsinə uyğun olaraq “Ümumi təhsil müəssisəsinin idarə olunmasında demokratikliyi və şəffaflığı təmin etmək məqsədi ilə təhsil müəssisəsində digər özünüidarə orqanları (himayəçilər, qəyyumlar, valideynlər və s. şuralar) yaradıla bilər” və “Ümumtəhsil məktəbinin Nümunəvi Nizamnaməsi”nin 5.3. maddəsinə əsasən “Ümumtəhsil məktəbinin idarə olunmasının demokratikliyini və şəffaflığını təmin etmək məqsədi ilə məktəbdə idarə və özünüidarə orqanları (ümumi yığıncaq, himayəçilər, pedaqoji, elmi-metodiki, valideynlər, təhsilalanlar,

valideyn şuraları və s.) yaradıla bilər”. Bütün bu qanunauyğunluqlara uyğun olaraq, ilk növbədə, məktəb rəhbərliyi məktəbdə müvafiq bankda büdcədən kənar hesab açmağa bilər və bu hesaba müəyyən vəsait köçürmək arzusunda olan valideynlər, müəyyən bir karyera qurmuş məzunlar vəsait köçürə bilər. Məktəbdə yaradılmış “Məktəb şuraları” kollegial şəkildə bu vəsaitdən pedaqoji idarəetmənin davamlı inkişafında demokratiklik və şəffaflıq gözlənilməklə istifadə edə bilərlər.

Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, bu metodla davamlı inkişafını yüksəltməyə, müəllimləri təlimlərə cəlb etməyə, şagirdlərin dünya təcrübəsinin artırılmasında ekskursiyalarda iştirakının təşkilində istifadə oluna bilər. Məktəblərdə növbəti illərdə təkrarlanmasına çox ehtiyac olan layihələrin davamı da mümkündür.

Problemin aktuallığı. Müasir idarəetmədə əsas məsələlərdən biri təhsilin davamlı inkişafının aktuallığıdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məktəblərin idarə edilməsində davamlı inkişafın tətbiqi müasir sivilizasiyanın yeni metodlarından biridir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Təhsilin idarə olunmasında davamlı inkişafın tətbiqinin böyük əhəmiyyət daşıması faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Ümumi təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 29 mart, 2019. // “Azərbaycan müəllimi” qəz. – 2019, 30 oktyabr <https://e-qanun.az/framework/42543>
2. Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəblərinin Nümunəvi Nizamnaməsi // Təhsil xəbərləri – № 1, – 2011, – s. 15-35
3. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. // “Azərbaycan müəllimi” qəz., – 2013, 24 oktyabr
4. Urxan Ələkbərov Azərbaycan Respublikasının Davamlı İnkişafı. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.
5. Ş. Qəribov, İ Əsədova. Təhsilin sistemli idarə olunması (ümumtəhsil məktəbləri əsasında), Bakı: “Hacıoğlu E”, MMC, – 2018. – 228s.

E-mail: oktaysd@mail.ru

E-mail: sukur.qeribov@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.elm.dok., prof. H.H. Əhmədov

ped.ü.fəls.dok., dos. A.X. Hacıyev

Redaksiyaya daxil olub: 05.05.2022.